

Janeth Norfleete Day: *The Woman at the Well. Interpretation of John 4:1-42 in Retrospect and Prospect (BIS 61)*. 202 sid. Brill, Leiden–Boston–Köln 2002.

Intresset för Bibelns receptionshistoria fortsätter att öka, dvs. intresset för de många spår som Bibeln har lämnat och lämnar efter sig i vår västerländska kultur — och i andra kulturer — inom litteratur, konst, musik, film, kristen undervisning, bibelforskning, osv. Varje ny undersökning påminner om hur mycket som är ogjort inom detta vida fält av kulturforskning av vikt för både kyrka och skola. Days arbete tillhör en mycket viktig genre inom denna forskning: en grundlig analys av en enskild (central) bibelberättelse inom några olika användningsområdena tiderna igenom. Vi behöver många sådana undersökningar innan vi kan skriva en bra handbok om Bibelns receptionshistoria. Jag tror att en sådan framställning på många sätt skulle berika umgänget med människorna i ett kulturellt, ideologiskt och teologiskt perspektiv.

Hur ska vi (moraliskt) beskriva kvinnan vid Sykars brunn? Syndare? Prostituerad? Uppkäftig och avvisande? Offer för samtidens patriarkala förtryck? Gudssökare? Gudfruktig och from? Det är huvudfrågan i Janeth Norfleete Days avhandling från Baylor University, Waco, Texas, 1999, utgiven i reviderad form 2002. För att få ett svar undersöker hon först hur man under tre tidsperioder (200–1400, 1400–1700, 1700–2000) har tolkat kvinnan i kyrkan inklusive bibelforskningen, i konsten och i engelsk litteratur. Efter en pliktskyldig presentation av några olika analysmetoder ger hon sin egen tolkning som «rehabiliterar» kvinnan från vanliga negativa karakteriseringar. Tre moment i berättelsen står i centrum för analysen: kvinnans sätt att svara Jesus, kvinnans äktenskapliga historia och kvinnans vittnesbörd för samarierna.

I den kyrkliga, exegetiska tolkningen finns en mycket markant förändring på 1500-talet. Tidigare hade kvinnan framställts i en positiv dager med betoning av att hon kom till tro på Jesus och blev ett vittne om honom. Temat död och liv var i centrum, inte hennes personliga moral. Med reformationen blev den enskildes synd och inte minst ett krav på syndakännedom före mottagandet av nåden en viktig fråga och kvinnan blir, inte minst hos Calvin och i en mer reformert bibeltolkning, en fallen kvinna, en stor syndare, en som «drev sina makar till skilsmässa genom sitt lättsinniga och halsstarriga sätt att leva». Denna negativa bild återkommer ofta i senare exegetisk utläggning utom i mer litterära och feministiska undersökningar.

Inom målarkonsten tecknas kvinnan nästan aldrig som en lösaktig, omoralisk kvinna. Day har hittat bara ett undantag, S. Ricci i början av 1700-talet. I vår tid har mötet och samtalet vid brunnen flyttats över till

andra kulturella förhållanden. Tolkningen inom målarkonsten skiljer sig alltså påtagligt från den kyrkliga utläggningen.

I engelsk litteratur framträder kvinnan mest som en omoralisk varelse, en prostituerad, en som inte får leva tillsammans med de andra. Det är mycket tydligt i t.ex. Edmont Rostands dramatisering av berättelsen. I en mer feministiskt orienterad återberättelse (Margaret Hebblethwaite 1994) framstår hon som en välklädd, vacker, sexuellt attraktiv kvinna som ofta har många män runt sig till andra kvinnors förtret. Hon är stolt över att vara en samarisk kvinna och behöver inte ödmjuka sig eller acceptera att hon blir mobbad.

Day ger till sist alternativa tolkningar på de punkter där kvinnan tolkats negativt. Kvinnan finner Jesu begäran osannolik och chockerande men reagerar inte fientligt eller gör narr av Jesus utan tilltalar honom med «min herre». Kvinnans många giftermål är en följd av dåtida ekonomiska och sociala ordningar, hon är «offer för ett gammalt, förtryckande patriarkat». Av detta kan man inte dra negativa slutsatser om hennes karaktär. Hon ursäktar inte sina äktenskapliga förhållanden. Jesus fördömer henne inte, han uttrycker snarare medlidande med henne. Om hon hade varit en omoralisk, lösaktig kvinna skulle samarierna i staden aldrig ha trott på henne. Utifrån dåtida sociala förhållanden framstår kvinnan som en som kom till tro på Jesus och blev hans vittne. Hon är en from troende kvinna vars trofasthet belönas av Gud med en särskild uppenbarelse genom Jesus.

Människors sätt att tolka Jesu möte med den samariska kvinnan är lärerikt på många sätt. Day betonar att vi som uttolkare fyller i olika tomrum i texten. «Vi kan fylla dessa luckor på andra sätt än man traditionellt har gjort eller som de ursprungliga åhörarna förmodligen gjorde utan att göra avkall på textens integritet». Vi kan med hjälp av historisk-kritiska, socio-kulturella och litterära studier och «särskilt utifrån vad Bibeln i dess helhet lär om Guds karaktär» se den samariska kvinnan med nya ögon. Day räknar med tre storheter i tolkningsprocessen: den kanoniska, inspirerade texten, tolkaren med sina erfarenheter och färdigheter och Guds ande som uppenbar Gud på nytt när vi öppnar oss för denna uppenbarelse. Gud i Bibeln eller Guds ande spelar dock ingen roll i hennes analyser utan kommer bara med i de metodologiska reflektionerna på slutet. Om sanningens ande ska vara med bör man väl också ge plats åt villfarelsens ande?

Jag välkomnar denna typ av analyser. Days tolkning är fullt tänkbar, även om jag skulle vilja ta mer hänsyn till berättelsens kontext — den återberättas utan några som helst slutsatser — och inte minst till johanneiska former, särskilt dialogformen. Denna nya typ av undersökningar väcker samtidigt en rad önskemål som kanske inte kan uppfyllas i rådande forsk-

ningsläge: mer beskrivning av olika uttolkares perspektiv och kontexter, en större metodologisk stringens och konsekvens, en mer noggrann analys av berättelsen som helhet, mer reflektion över olika mediers egna villkor och beroende av andra medier, osv. Days avhandling är ett receptionshistoriskt pionjärbete i sin inriktning på en enskild johanneisk berättelse och rekommenderas för alla som är intresserade av Bibeln.

Birger Olsson

Justin S. Ukpong m.fl.: *Reading the Bible in the Global Village: Cape Town (Global Perspectives on Biblical Scholarship)*, 221 sid. Society of Biblical Literature, Atlanta 2002.

Reading the Bible in the Global Village: Cape Town är nummer två i serien *Global Perspectives on Biblical Scholarship*. Serien har sin upprinnelse i Society of Biblical Literature's internationella konferens i Helsingfors 1999 och har till syfte att fungera som forum för den globala bibelvetenskapliga forskningen. Den aktuella boken är ett resultat av samma konferens, denna gång hållen i Cape Town, Sydafrika, 2000.

Boken består av åtta kapitel vilka utgörs av konferensbidragen omarbetade till artiklar. Dessa speglar den komplicerade frågan om bibelvetenskaplig metod och makt i samband med bibelforskning i ett globalt respektive lokalt perspektiv. Frågor behandlas om kristendomens introducerande i Afrika genom slavhandel, kolonisation och mission och hur denna bakgrund påverkat/r nutida bibelvetenskap.

Läsaren introduceras omedelbart i problematiken om maktfrågor genom att Ukpong och Dube i de två första kapitlen (J.S. Ukpong, «Reading the Bible in a Global Village: Issues and Challenges from African Readings»; M.W. Dube, «Villagizing, Globalizing, and Biblical Studies») behandlar frågan om förhållandet mellan bibelvetenskap i Väst och bibelvetenskap i den övriga världen (*en tredjedelsvärlden* respektive *två tredjedelsvärlden*). Ukpong och Dube tar i detta sammanhang upp det omdiskuterade begreppet *the Global Village*. De menar att *global* ofta innebär att den västerländska kulturen görs global med avseende på bl.a. IT, varor och rese möjligheter. De människor som står utan tillgång till dessa befinner sig inte i en global värld utan blir marginaliserade. Ordet *village* tappar därmed sitt innehåll eftersom det bara är de *globala* som tillhör denna *village*. Deras analys av *village* bygger delvis på egna erfarenheter som uppväxta i byar och de betonar att den intimitet som en *village* utgör inte går att finna vare sig i den bibelvetenskapliga världen eller i världen i övrigt.

I nästföljande kapitel (G.O. West, «Unpacking the Package That Is the Bible in African Biblical Scholarship») får läsaren en presentation av afrikansk bibelvetenskaplig historia och vad som är specifikt afrikanskt i denna.

I kapitel fyra (A. Masoga, «Redefining Power: Reading the Bible in Africa from the Peripheral and Central Positions») behandlas frågan om hur bibelvetaren bör förhålla sig till den sociopolitiska och socioekonomiska verklighet hon/han själv lever i. Masoga betonar nödvändigheten av att bibelvetaren är delaktig i den kontext folk lever i och ger konkreta exempel på bibelstudier där utrymme ges för detta.

Befrielse teologins användande av Bibeln kritiseras i kapitel fem (N.K. Gottwald, «The Role of Biblical Politics in Contextual Theologies»). Här betonas att bibeltexter använts naivt och pressats till att stå för mer befrielse än vad som egentligen går att finna i texterna. Med detta menas att Bibeln ofta är mer bunden till sin kontexts politiska situation än vad som framkommer i befrielse teologin. Istället för att övertolka texter uppmanas bibelvetaren att utveckla sitt eget kriterium för ett socialt och politiskt rättvist samhälle. Ett sådant kriterium bör bygga på nutidskontext och inte enbart på bibelns historiska kontext.

I kapitel sex (J. Punt, «Towards a Postcolonial Reading of Freedom in Paul») avvisas åsikten att Paulus är ointresserad och oengagerad i politiska, ekonomiska och sociala frågor. De traditionella tolkningarna att frihetsbegreppet hos Paulus enbart skulle handla om en eskatologisk frihet ifrågasätts. Det finns mycket att hämta i Pauli brev för den afrikanska bibelvetenskapen om den arbetar mer sociologiskt och postkolonialt. I samband med det påpekas att de bibeltolkningar som saknar etik är de som leder till legitimering av t.ex. slaveri och apartheid. Det måste således finnas en balansgång mellan historiskt studium och relevant kontextuell hermeneutik, annars riskerar forskaren att hamna i etiskt problematiska tolkningar.

I kapitel sju (T.S. Maluleke, «What If We Are Mistaken about the Bible and Christianity in Africa?») tas relationen mellan Afrika och kristendomen upp. Rörelserna *Black Theology* och *African Theology* tar ofta förgivet att kristendomen är accepterad och växande i många delar av Afrika. Författaren ifrågasätter detta och menar att afrikansk kristendom befinner sig mittemellan Afrikas religiös-kulturella bakgrund och den missionerade kristendomen (och islam). Bilden av gräsrötter, bestående av de fattiga i Afrikas kyrkor vilka konstruerar och dekonstruerar bibeltexter avvisas. Istället efterlyses en mer nyanserad bild där det finns möjligheter att tala om Afrika utan att kristendomen görs central.